

Jurnalistin uğuru oxucunun inamını qazanmaqdır

Söz və mətbuat azadlığı hər bir xalqın taleyində mühüm amillərdən sayılır. Milli özünüdərkən bərqərar olmasında, vətənpərvərlik hisslərinin aşılınmasında, ümumbəşəri dəyərlərin təbliğində müstəsna rol oynamış Azərbaycan mətbuatı "Əkinçi"dən başlayaraq xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsinə, ölkəmizin davamlı inkişafına öz layiqli töhfəsini verib.

1875-ci il iyulun 22-də görkəmli ziyalı və marifpərvər, publisist, ictimai xadim Həsən bəy Zərdabi tərəfindən Azərbaycan dilində nəşr olunan "Əkinçi" qəzeti milli mətbuatımızın ilk nümunəsi və həmin dövr Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatının mühüm hadisəsi kimi tarixə həkk olunub.

Müstəqil mətbuatın formalaşması və inkişafına xidmət edən siyasət möhtərəm Prezident İlham Əliyev tərəfindən bu gün uğurla davam etdirilir. Dövlət başçısının milli mətbuatın yubileyləri münasibətilə imzaladığı sərəncamlar, eləcə də jurnalistlərin sosial problemlərinin həlli istiqamətində atdığı addımlar, milli mətbuatın inkişafında xidmətləri olan jurnalistlərin mükafatlandırılması, orden, medal və fəxri adlarla təltif olunması da ölkəmizdə KIV nümayəndələrinə yüksək diqqət və qayğının əyani təzahürüdür. Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyini təntənə ilə qeyd etməyə hazırlaşdığımız bu ərəfədə qəzetinizdə fikirlərimi bölüşməyə yer ayırdığınızı üçün əziz həmkarlarıma minnətdarlığımı bildirirəm.

Milli mətbuatımızın 150 illik tarixi yolunun, demək olar ki, üçdə birini şəxsən yaşayanlarıdanam. 45 illik fəal jurnalistik fəaliyyətim ərzində bu peşəyə daim sədaqətlə xidmət etmişəm. Elə bu səbəbdendir ki, deməyə də, yazmağa da çox sözüm var və onlar heç vaxt tükənmir. Daim beynimdə, zehnimdə dolaşaraq bulaq kimi qaynayır, məni öz orbitində saxlayır. Bəzən də təlatümlə çalxalanır, coşqun çay kimi axıb sellərə dönür, bəzən yağışa, yağmura çevrilib səni təpədən dirnağa isladır, vulkan kimi püskürərək qarşısına keçənə aman vermir, səni bu SÖZ adlı məkandan çıxmağa qoymur. Bax elə, bu çağlama prosesində yazmasan, ürəyinin odunu, təşnəsini vərəqlərə köçürməsən olmur. Bəlkə də elə bu səbəbdən ikinci dəfə ali hüquq təhsili alsam da, jurnalist peşəmə heç xəyanət etmədim, 45 il qələmini yerə qoymadan yazdım, yorulmadım, usanmadım, bitmədim, tükənmədim. Lakin deyəcək sözlərim, ictimaiyyətə çatdıracaq fikirlərim, Zəfərimizi bizə yaşadanları tarixə çevirmək həvəsim, ən yeni tariximizin yazılmasında, təbliğində payımın olmasını istəmişəm.

Milli mətbuatımızın 150 illik tarixinin istənilən dövründə peşəkar jurnalistlərin fəaliyyətində ideya və maarifçilik xətti, cəmiyyət qarşısında mənəvi və vicdani borcu, məsuliyyət, ciddilik baxımından dəyişməyən meyarlar mövcud olub. Yaxşı jurnalist hər zaman obyektivliyi, dürüstlüyü, ədəb və əxlaqı, qərəzsiz mövqeyi ilə seçilib. Şəxsiyyəti olan insan çalışdığı sahədə də bu səviyyəsini, müdrikliyini göstərməlidir. Əgər insan mənəvi baxımdan natamamdırsa, o, peşəsində də mükəmməl, peşəkar ola bilməz. Təbii ki, fikrimlə razılaşmayanlar da ola bilər, amma mən bu qənaətimdə qətiyyətliliyəm.

Jurnalistlər ictimai və sosial həyatın bütün sferalarını əhatə edə bilən, geniş auditoriyaya təsir etmək, onları maarifləndirmək gücünə malik olan, informasiya toplamaq, onu təhlil etmək bacarığına qabil peşə sahibidirlər. Bu hər zaman belə olub, indi də belədir. Təbii ki, bunun öhdəsindən layiqincə gəlmək üçün jurnalist öz sahəsini dərinləndirilməlidir. Jurnalist kimdir, nə etməlidir, hansı prinsiplərə sadıq qalmalıdır - bütün bunları bilməlidir. Peşə etikasını, davranış normalarını bilmədən, normal jurnalistlik fəaliyyəti göstərmək mümkün deyil. Dünyanın istənilən yerində jurnalist üzdə olan şəxsiyyətdir. Televiziya jurnalistinin siması tanınır, radio-da səsi, qəzetdə isə imzası görünür. İndi isə sosial medianın inkişafı ilə bu fəaliyyət daha da artır. Buna görə də jurnalist ictimaiyyət qarşısına ilk növbədə ədəb-ərkanlı olmalı, yüksək mədəniyyət nümayiş etdirməlidir. Jurnalistin geyimi, görünüşü, səliqəsi, baxımlı olması, dənışıq tərz, nitq mədəniyyəti, dilinin səlistliyi, aydın tələffüzü və verdiyi informasiyanın zaman və məkən daxilində dəqiqliyi onun peşə etikasının vacib tərkib hissəsidir. Bu, olduqca mühüm məsələdir və cəmiyyətə nümunə olmaq baxımından xüsusilə önəmlidir.

Hər bir jurnalist elə ilk cümləsindən oxucunu həm özünə, həm də təqdim etdiyi informasiya-yə cəlb etməyi bacarmalıdır. Oxucunu onu sonadək dinləməyə, informasiyanın vacibliyinə inanmağa, kobud mənada desək, məcbur etməlidir. Bu, jurnalistikanın ən mühüm incəliklərindən və uğurlarından biridir. Buna görə də jurnalist çalışdığı sahəni mükəmməl bilməklə yanaşı, peşəsini sevməlidir. Bir çox hallarda yayılan informasiyalar saysız-hesabsız şayiələrlə, yalanlarla dolu olur. Amma insanlar daha çox inanmaq istədikləri, onların maraqlarına, gözəlliklərinə, qəlblərinə yaxın olan məlumatlara üstünlük verirlər. Məsələn, filan mənbədə bu xəbər bu formada verilib və artıq çoxları bunu həqiqət kimi qəbul edir. Çünki yazılı və şifahi informasiya insanları inandırır. Əvvəllər bu meyarlar daha güclü idi. Təəssüf ki, son dövrlərdə balans müəyyən qədər pozulub. Halbuki, jurnalistin başlıca məqsədi həqiqəti yaymaqdır. Obyektivlik və qərəzsizlik isə onun peşəkarlığının ayrılmaz meyarlarıdır. Fikrimcə, bu prinsiplər hər zaman olub və gələcəkdə də olacaq. Çünki jurnalist yalnız informasiyanı çatdırmaqla deyil, həm də cəmiyyəti düşünməyə, dərk etməyə, düzgün qərar verməyə vadar etməlidir. Bu isə yalnız vicdanlı və məsuliyyətli qələm sahib-

lərinin boynuna düşən ali missiyadır.

Jurnalistika hər şeydən əvvəl, həqiqətə xidmət etməlidir. Dəqiqlik, obyektivlik, fikir müxtəlifliyinə, yəni plüralizmə əsaslanmaq bu peşənin təməl prinsipləridir. Lakin unutmayaq ki, həqiqət öz mahiyyətinə görə dəyişməzdir. Onun yerini başqa vasitə tuta bilməz. El arasında gözəl bir deyim var: "Ən böyük biclik düzlükdür, həqiqətdir". Həqiqət elə bir dəyərdir ki, onu hansı tərəfə çevirməyə çalışsan da, onu yıxmaq, kölgəyə salmaq mümkün deyil. Nə qədər zaman keçsə də, suyun üzünə çıxan, sonda qalib gələn yənə də o olur - HƏQİQƏT. Məhz buna görə də həqiqəti yazan, qələmini yalnız ədalət naminə işlədən jurnalist öz şəxsiyyətini qorumağı da bacarır. Belə jurnalistin həm peşəkarlığına şübhə olunmur, həm də cəmiyyət içində nüfuzu, çəkisi artır. Çünki ictimaiyyət çox yaxşı anlayır. Dürüst söz deyən, həqiqəti gizlətməyən, səmimi jurnalist etimada layiq insandır.

Oxucu dürüst mövqe ilə təqdim olunan informasiyanı seçməyi və ona inanmağı sevir. Deyildi ki, "qeyri-rəsmi mənbələrin məlumatları" - bəli, onlar mütləq yoxlanılmalıdır. Onların informasiya və həqiqətə uyğunluğu araşdırılmadan cəmiyyətə ötürülməsi jurnalistikanın prinsiplərinə ziddir. Biz bu peşədə belə görmüşük, belə də davam etdirməliyik. Eyni zamanda, verilən məlumatın mənası təhrif edilməməlidir. Sitatlar təqdim olunursa, onların mənbəyi dəqiq göstərilməlidir. Bəzən "etibarlı mənbəyə əsasən" deyilir, əgər konkret sitat verilibsə, o zaman həmin fikrin sahibi də bəlli olmalıdır. Çünki o sitatın arxasında hər hansı bir insanın şəxsiyyəti, fikri və məsuliyyəti dayanır və bu hüquq qorunmalıdır.

Bütün informasiyalar təhrifsiz təqdim olunduqdan sonra jurnalistin müdaxiləsi olmalıdır. O, nəyi necə anladığını oxucuya birtərəfli formada göstərməli, seçim imkanını ona buraxmalıdır. Yazıda şərhlər elə şəkildə ifadə edilməlidir ki, oxucu onu xəbərdən, faktndan ayıra bilsin, bunun məhz jurnalistin mövqeyi olduğunu anlasın.

Bütün bu sadalananlarla yanaşı, jurnalist özünün və çalışdığı media orqanının nüfuzunu, ad-sanını, peşəkar reputasiyasını qorumağa xüsusi diqqət yetirməlidir. Ona etimad göstərən ictimaiyyətin gözündə etibarını itirməməli, bu etimada kölgə salacaq heç bir hərəkətə yol verməməlidir. Jurnalist üçün yalnız şəxsi reputasiyanın zədələnməsi deyil, təmsil etdiyi media qurumunun adına xələl gəlməsi də qəbuləlməzdir. Eyni zamanda, jurnalist heç bir halda insanları milliyyətinə, irqinə, cinsinə, dininə, təhsil səviyyəsinə, dilinə və ya mənsub olduğu coğrafi yerə görə fərqləndirməməlidir. Bu mövzularla bağlı informasiyaları qabartmaq, onları şişirtmək, ictimai rəyə təsir etmək üçün sui-istifadə etmək peşə etikasına ziddir və yolverilməzdir.

Jurnalistlər istər görüşdüyü, istərsə də, haqqında yazdıqları hər bir şəxsin şərəf və ləyaqətinə hörmətlə yanaşmalıdırlar. Onların şəxsi həyatlarının toxunulmazlığı prinsipi birmənalı olaraq qəbuləlməlidir. Bu, həm də hüquqi və mənəvi məsuliyyətdir. Yəni burada seçim deyil, öhdəlik var. Bu prinsiplərə sadıqlıq həm jurnalistin şəxsiyyətini ucaldır, həm də cəmiyyətin ona olan inamını möhkəmləndirir. Və nə qədər çətin olsa da, bu məsuliyyətli yolun yolçusu olmaq peşənin əsl mənasını, mahiyyətini təşkil edir.

Bir mühüm məsələ də var ki, onu xüsusi olaraq qeyd etmək istərdim. Jurnalistlər vətəndaşların şəxsi həyatına aid olan faktları yalnız o halda işıqlandıra bilərlər ki, həmin məlumatlar cəmiyyətin ümumi maraqlarına toxunmasın, hüquqa zidd mahiyyət daşımasın və ya ictimai əhəmiyyət kəsb etməsin. Əgər faktlar sırf şəxsi xarakter daşıyırsa və bu informasiyalar insanın razılığı olmadan yayılırsa, bu, artıq peşə etikası ilə səsleşmir. Bu kimi hallarda jurnalistin həm peşəkarlığı, həm də içində daşdığı məsuliyyəti üzə çıxır. Onun vicdani və təmsil etdiyi dəyərlərə sadıqlığı burada özünü göstərir. Jurnalist nəyin ictimai əhəmiyyət daşdığını, nəyin şəxsi müstəvidə qaldığını dəqiq ayıra bilməlidir.

Bu cür davranış tək cə etik deyil, eyni zamanda, insanlara və onların ləyaqətinə göstərilən hörmətin bir nümunəsidir. Bu, həm jurnalistin özünə olan hörmətidir, həm də onun cəmiyyətə verdiyi mesajdır: "Mən informasiya verənəm, amma həm də məsuliyyət daşıyınam".

Jurnalistikaya yalnız tanınmaq, məşhur olmaq, ictimai çevrəyə qatılmaq və ya sosiallaşmaq məqsədilə gəlmək düzgün deyil. Bəziləri yaxşı yaşamaq arzusu ilə gəlir, tam olmasa da, ən azı orta səviyyədən yuxarı həyat tərzini yaşamaq istəyir. Bu səbəbdən də bəzi hallarda müəyyən klan və qrupların təkliflərinə boyun əyməyə məcbur qalırlar. Məncə, bu, jurnalist üçün və ümumilikdə insanlıq üçün ən başışlanmaz davranışdır. Bu, jurnalistin qələminə xəyanətdir. İstəmədiyi, sevmədiyi bir mövzuda, yalnız hansısa şəxsi məqsədlə yazı yazmaq artıq kirayəçilikdir. Və bu davranışın arxasında nə niyyət dayanırsa-dayansın, peşəyə ləkədir. Belə hallarla təəssüf ki, tez-tez qarşılaşıq. Uzun illər Respublika Baş Prokurorluğunun mətbuat xidmətində çalışsam da, bütün fəaliyyətimdə əsas yer tutan jurnalistika oldu. Mənim üçün bütün peşələr dəyərlidir, vacibdir. Lakin jurnalistika mənim üçün ən yüksəkə dayanır.

Vətənin başı üstünü təhlükə alan zaman torpaqlarımızı qoruyan igid oğullarımıza mənəvi dayaq olan, onların qəhrəmanlıqlarından yazıb ictimaiyyəti mütəmadi bilgiləndirən, xalq məlumatsız qoymayan, cəbhə bölgəsindən ən doğru xəbərlər gətirənlər də jurnalistlər olublar. Bu zaman kişilərlə yanaşı qadın jurnalistlər də qorxmadan, çəkinmədən, könüllü olaraq, öz istəkləri ilə od-alovun içinə gedərək peşə fəaliyyətlərini davam etdiriblər. Həyatını itirən jurnalistlər

arasında həm kişilər, həm də qadınlar var. Ona görə də bu gün elə bir sahə yoxdur ki, orada qadınlarla kişilər bərabər çalışmasınlar. Bəli, jurnalistlərin sahələrə bölünməsi də var. Peşəkar, təcrübəli, dünyagörüşlü, zəngin mütaliəli jurnalist hər mövzuda yazıb bilər. Amma jurnalistin müəyyən bir sahə üzrə ixtisaslaşması onun peşəkarlığını daha da artırır, məşğul olduğu sahədə mükəmməl edir. Bunu idman jurnalistikasında, mədəniyyət sahəsində, iqtisadiyyat, hüquq, tarix, ədəbiyyat və sair sahələr üzrə püxtələşən yazarların fəaliyyətində daha aydın görürük. Məncə, jurnalistikanın ən çətin sahəsi hər b mövzusunda. Odun, alovun içində olmaq özü böyük bir cəsarət və məsuliyyət tələb edir. Orada insanları incitmədən, səhv etmədən, hərbi sirləri yaymadan, psixoloji vəziyyəti ağır olan döyüşçülərin sinirlərinə toxunmamaq şərtlə yazmaq həqiqətən də böyük bacarıq və mənəvi güc tələb edir.

AzTV-də Zəfər Günümüzə bağlı canlı efirdə çıxış etdim. Fikirleşmədən, özüm-dən asılı olmadan belə bir fikir səsləndirmişdim. Bir yazım da var, adı "Əsgər geyimli Vətən"dir. Orada da bu yanaşmanı əks etdirmişdim. Deyirdim ki, müharibə şəraitində olan ölkənin insanından tutmuş onu əhatə edən hər şey - suyu, torpağı, ağacı, yarpağı, havası, məktəbi, xəstəxanası, digər qurumları, xülasə hər şey hərbi intizama tabe olmalıdır, hər b deməlidir, hərbi forma geyməlidir. Məhz bu hərbi intizam bizi zəfərə apardı. O dəmir yumruq, nizam-intizam olmadan bu nəticəyə çatıbilməzdik.

Hərbi mövzuda yazan, bu sahəyə az-çox bələd olan jurnalist üçün məsuliyyət ikiqatdır. Çünki bunun içində həm hərbi sirlər var, həm də şəhidlərin müqəddəs adı, qazilərimizin bitib-tükənməyən haqqı. Ömür boyu borclu olduğumuz şəhid ailələri - şəhid anaları, ataları, həyat yoldaşları, bacıları, qardaşları, övladları, dostları, həmçinin qazilər, müharibə veteranları, iştirakçıları var. Onlardan yazanda hər kəlməni ölçüb-biçməlisən. Verdiyən hər sualı dəfələrlə götür-qoy etməli, düşünməlisən. Çünki verdiyin sualla qarşıdakı insanı bilmədən incidə, qüruruna toxuna bilərsən. Bəlkə də o, sualı yanlış anlayacaq və səninlə ünsiyyətdən çəkinəcək. Realıq budur ki, döyüşən uşaqlar arasında tam orta təhsili olmayanlar, fikirlərini ifadədə çətinlik çəkənlər də olub. Döyüş zamanı əksəriyyət psixoloji travma alanlardır. Onları öz anladıkları dillə dindirmək, məlumat almaq da peşəkarlıq, bəlkə də, müdriklik tələb edir. İşimin ən çətin tərəfi məhz bu cür qəhrəmanlardan istədiyim məlumatları almaq olub. Birinci Qarabağ savaşından bu günə qədər müharibə iştirakçıları ilə yüzlərlə bu cür ağır, qəlbimdə yara açan söhbətlərim olub. Bunu ən çox şanlı Zəfərimizlə bağlı yazdığım 3 cildliyim zamanı yaşadım. "44 günlük savaşın 444 cəngavəri" adını verdim böyük bir layihəmin ilk hissəsini bitirdim, kitabları çap etdirərək döyüşçülərə imzamlı hədiyyə etdim. Bu, çox nəhəng bir işin başlanğıcı, silsilə kitablar yazıb qəhrəmanlarımızı tarixiləşdirməkdir. Onların bu Zəfərin bir parçası olmalarını, həm də əsas bel sütunu olmalarını gələcək nəsillər bilməlidirlər. Bu gün də layihəmin davamı kimi hərblə bağlı dörd kitab üzərində işləyirəm və o məsuliyyət hissini bir an belə unutmamışam. Hər zaman özümə və qarşımdakı insana dəyər vermışəm. Bir halda ki, söhbət ən güclü, vətənpərvər, torpaq sevdalı, həssas insanlardan gedir, o zaman onlara layiq formada qarşılarına çıxacaqsan, onları anladığını, duyduğunu, yaşadığını ağır-acıları başa düşdüyünü hiss etdirməlisən. Əgər o döyüşçülər sənin sualından, yaxud da onlara yanaşma tərzindən narahat olarsa, inciyərsə üzr istəməyi, könlnünü almağı bacarmalısan. Nə qədər səmimi olsan, içdən gələn sevgini qarşıdakı müsahibinə ötürə bilsən bir o qədər qazanarsan. Yəni yüzlərlə döyüşçünü özünə oğul, qardaş, dost, sirdaş kimi qəbul etdirə bilərsən. Sonda onların güvəndiyi, qəlbini açdığı bir yaxınlığa, doğmasına çevrilərsən. Yeni tariximizi yazanlar sırasında kiçik də olsa əməyim, payım var. Vətənimin ən ağır anında onun ən ağır, vacib, gərəklı, lazımlı yerində olmaq mənim üçün vətəndaş məsuliyyəti deməkdir. Mən bunu istədim, lap çox arzuladım və bacardım.

Əntiqə QONAQ,
Öməkdar jurnalist.